

Van: Natuurpunt <noreply.natuurpunt@modulas.be>
Aan: veerle.solia@amsab.be
Datum: 07/05/2011 03:23 PM
Onderwerp: Ongewervelden.flits 5 juli 2011

Ongewervelden.flits

5 juli 2011

- [Levend Zand opnieuw een succes](#)
- [Meer biodiversiteit dankzij dood hout](#)
- [Nieuwe sprinkhanenwerkgroep](#)
- [Zilverlinde nefast voor hommels](#)
- [Massale bruidsvluchten van Zwartbruine wegmier](#)
- [Iepenpage na 100 jaar terug in provincie Antwerpen](#)

Levend Zand opnieuw een succes

Van 17 t.e.m. 19 juni vond vanuit Lommel-Werkplaatsen het tweede biodiversiteitsweekend 'Levend Zand' plaats, georganiseerd door Projectgroep Levend Zand, die zich inzet voor het behoud van de zeldzame droge biotopen rond Lommel. Door het slechte weer zal het **aantal waargenomen soorten** een stuk onder de 1.400 van vorig jaar blijven, maar het weekend leverde toch een hoop nieuwe informatie op, die voor de bescherming en het beheer van de bezochte gebieden van groot belang kan zijn. Zo werden maar liefst tien **Gladde slangen** waargenomen, waarvan drie binnen een pas ontdekte populatie. Aanvullingen op de lijst van 2010 waren o.a. de Gerande oeverspin, Rode en Zwarte wouw, Zwart lieveheersbeestje, Gedeukte gouden tor, Mierenzakkever, Hoornaarvlinder en Pauwoogpijlstaart. Ook konden enkele grote zeldzaamheden worden ontmaskerd. De Kuifvlinder, Zuidelijke tandvlinder en Gerande marmeruil werden in het afgelopen decennium maar in een beperkte regio in zeer klein aantal aangetroffen. Net als vorig jaar werd de zeldzame Puntlijnvlinder waargenomen, maar de meest verrassende nachtvlinder was de **Steenrode grasuil**, die al zeker 15 jaar niet meer in Vlaanderen was opgedoken. Ook buiten categorie waren **Harpalis solitaris**, een loopkever die in België als uitgestorven werd beschouwd, en de **Knotszweefvlieg** die in 1989 voor het laatst in ons land werd gezien.

(foto Steenrode grasuil - Carlo Vanderydt)

Meer biodiversiteit dankzij dood hout

Een veranderd bosbeheer, waarbij dood hout wordt gerespecteerd in plaats van geweerd, leidt tot een hogere biodiversiteit en een verrijking van de flora en fauna. Dat wordt treffend geïllustreerd door twee bijzondere vondsten op zondag 05 juni jl, notabene gelijktijdig op dezelfde plaats bij Mol-Donk.

Na de eerste waarnemingen van de grote sluipwesp **Megarhyssa vagatoria** voor Nederland, half mei 2011, besloot Lex Peeters om in België naar deze soort op zoek te gaan. De methode lag voor de hand. Hij zocht op www.waarnemingen.be naar locaties waar **Tremex fuscicornis** was waargenomen, de grote houtwesp waarop *M. vagatoria* parasiteert. Het voorkomen van *T. fuscicorni* was nog maar recent in België vastgesteld, in drie gebieden in de grensstreek. In één van die gebieden, het SCK-moerasje in Mol-Donk, werden in september 2010 verschillende keren tot 4 ex. waargenomen. Lex Peeters kende het gebiedje en zag sterke overeenkomsten met het biotoop in Nederland. Hij zette zijn zoektocht dan ook met hoge verwachtingen in. Na enige tijd zoeken was het al raak. Boven hem zoefde een wijfje *Megarhyssa vagatoria* over, dat hij al gauw weer uit het oog verloor. Wat verderop vond hij drie wijfjes die een boomstam verkenden, terwijl een vierde al een plekje had bezet om met haar lange legboor eitjes af te zetten in de larven van *Tremex fuscicornis*. Nog een vijfde wijfje verscheen ten tonele en korstondig ook twee mannetjes.

Ondertussen diende zich een andere opvallend gele verschijning aan. Een wesp? Een zweefvlieg? Het beestje dook de lage vegetatie in, waar Lex het terugvond, heel markant hangend aan een blad. Het zag eruit als een robuuste langpootmug, met een opvallend breed en plat achterlijf en donkere vlekken in de doorschijnende achtervleugels. Het bleek om de paddestoelenmug **Keroplatus tipuloides** te gaan.

Het betreft een grote, zeldzame soort van vochtige bossen met veel dode bomen, die slechts in enkele Europese landen is vastgesteld. De enige data voor België gaan waarschijnlijk terug tot de negentiende eeuw. De forse larven groeien op in een soort van slijmwebben onder Tonderzwammen en voeden zich met de sporen. Tonderzwammen zijn dankzij de nieuwe inzichten in bosbeheer sterk in opkomst en daarmee een aantal soorten die van deze paddestoelen afhankelijk zijn. Op anderhalve meter afstand van de waarnemingsplek vond Peeters enkele dagen later twee larven en een cluster cocons van de *K. tipuloides*, als bewijs dat deze belangrijke indicatiesoort voor bedreigde dood-bos-biotopen zich hier ook daadwerkelijk voortplant.

(foto's Lex Peeters)

Nieuwe sprinkhanenwerkgroep

Sprinkhanen zijn een heel interessante en toegankelijke diergroep. De meeste soorten zijn mits oefening en wat ervaring makkelijk herkenbaar. Veel soorten zijn nauw gebonden aan vegetatiestructuur en vandaar is er een sterke link met het natuurbeheer. Dat maakt sprinkhanen tot belangrijke indicatoren. Vandaar dat recent de idee ontstond om binnen Natuurpunt een sprinkhanenwerkgroep op te starten. Dit zal in overleg met de mensen van de Belgische sprinkhanenwerkgroep SALTABEL gebeuren. Deze werkgroep heeft veel goed werk geleverd, maar is momenteel minder actief. De nieuwe **Sprinkhanenwerkgroep** zou kunnen zorgen voor het vergroten van de kennis van sprinkhanen bij vrijwilligers, het geven van beheersadvies, het up-to-date houden van verspreidingskaartjes, het organiseren van sprinkhaanexcursies,... Eventueel kunnen we starten met soortgerichte projecten zoals een bijdrage leveren aan soortbeschermingsplannen voor bedreigde soorten zoals Schavertje en Zadel sprinkhaan of kan een monitoring worden georganiseerd of ... misschien heb jij nog andere ideeën ?

Daarom houden we een opstartvergadering waar we kunnen brainstormen over hoe zo'n sprinkhanenwerkgroep zou kunnen functioneren. Wie geïnteresseerd is om mee te werken, is van harte welkom op **dinsdag 12 juli om 18u** op het **secretariaat van Natuurpunt** (Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, vlakbij het station). De beslissing om deze werkgroep op te richten, zal ook afhangen van het aantal vrijwilligers die zich hier achter willen scharen.

Contact: **Koen Lock** en **Jorg Lambrechts**.

(foto Knopsrietje - Pieter Van Dorsselaer)

Zilverlinde nefast voor hommels

Eind juni werden op verschillende plaatsen massaal veel **dode hommels** gevonden onder bloeiende lindes. Het betrof steeds enkele tientallen tot honderden dieren die vaak nog even op de grond rondkropen voor ze de geest gaven. Vooral de grote aantallen Aard- en Veldhommels waren hierbij opvallend, maar ook soorten als Steenhommel en Boomhommel deelden in de klappen.

Boosdoener is meestal de **Zilverlinde** *Tilia tomentosa* of **Krimlinde** *Tilia x euchlora* waarop de hommels foerageren. Lange tijd werd gedacht dat mannose, een voor hommels onverteerbare suiker, in de nectar van die lindes de oorzaak was van de massale hommelssterfte. Mannose werd echter nooit teruggevonden in de nectar of in de hommels zelf. Een plausibeler theorie is dat concurrentie tussen insecten onderling een belangrijke rol speelt. Lindes trekken immers massa's bloembezoekende insecten aan. Het gros hiervan zijn honingbijen en hommels. **Honingbijen**, hoewel vaak meer dan tien keer zo veel aanwezig als hommels, worden zelden dood aangetroffen onder lindes. Zij zijn dan ook efficiëntere foerageerders en blinken ook op communicatief vlak uit. Hierdoor zullen de hommels vaak doodgeconcentreerd worden. Soms is de concurrentiedruk echter zo groot, dat ook honingbijen het loodje leggen. De aantallen dode honingbijen en hommels die onder lindes liggen kunnen hierbij even hoog zijn. Maar de impact op hommelskolonies is veel groter. Hommels hebben kleinere kolonies met slechts enkele tientallen tot honderden werksters. Een verlies van 100 tot 200 werksters per dag zal dan ook een enorme impact hebben op lokale kolonies. Ook het afsterven van nieuwe hommelskoninginnen betekent een ramp voor het voortbestaan van lokale hommelskolonies. Voor honingbijen kunnen de laatbloeiende lindesoorten dan

wel een zegen zijn, voor hommels zijn ze eerder een pest.

Zilver- en Krimlindes worden dan ook ten sterkste afgeraden als laanboom. Zomer-, Winter- of Hollandse lindes kunnen als inheems alternatief dienen. Alternatieve nectar- en stuifmeelleverende planten en bomen zorgen ervoor dat voedselconcurrentie tussen hommels en honingbijen minder sterk wordt. Hierdoor treedt minder hommelsterfte op. Extra voedselvoorziening zal sowieso de plaatselijke populaties van hommels en honingbijen versterken en weerbaarder maken voor eventuele verliezen. Vooral planten die tijdens de zomermaanden bloeien (zoals braam, distels, lavendel en dopheide) zijn nodig om een continue aanvoer van voedsel te voorzien. Hierbij wordt best gestreefd naar inheemse én streekeigen plantensoorten. Die zullen ook voor andere insecten een welkome bron van nectar en stuifmeel vormen.

Contact: **Jens D'Haeseleer**

Massale bruidsvluchten van Zwartbruine wegmier

Zondag 26 juni werden op verschillende plaatsen in Vlaanderen grote mieren gemeld. Die zaten plots in elke straat, op elke auto en, in sommige gevallen, ook in de slaapkamer. Het ging hier om bevruchte koninginnen van de **Zwartbruine wegmier** *Lasius niger*. Dit moet wel de meest algemene mierensoort in Vlaanderen zijn. Ze is in zowat elke straat terug te vinden en wordt daarom ook wel 'stoeptegelmier' genoemd. Het is een typische cultuurvolger. Eind juni - begin juli worden massaal nieuwe koninginnen geboren. Ook mannetjes zullen rond die periode geproduceerd worden. Een nest kan zo tientallen nieuwe koninginnen en honderden mannetjes bevatten. Beiden zijn gevleugeld.

Op een zwoele, windstille dag gebeurt het dan plots: het nest scheurt open en alle mannetjes en de nieuwe maagdelijke koninginnen laten zich meevoeren met de warme luchtstromingen. Ook omliggende nestkolonies geven op dat moment hun mannetjes en koninginnen vrij. Die voeren met z'n allen een **gigantisch luchtbal** uit waarbij miljoenen mieren elkaar hoog in de lucht treffen. Alleen de hoogst vliegende mannetjes krijgen de kans om te paren. Ook warme hellingen en heuveltoppen, zoals mijnterrils, kunnen als 'rendez-vous'-plaats dienen. De timing voor de zogenaamde 'bruidsvluchten' is cruciaal. Doordat verschillende nesten tegelijkertijd uitvliegen bestaat er een grotere kans dat koninginnen van het ene nest kunnen paren met mannetjes van een ander nest. Zo treedt genetische uitwisseling op. Vogels en kleine zoogdieren zijn er als de kippen bij om te profiteren van de massale schranspartij. De dikke, gevleugelde mieren zijn immers een echte lekkernij. Vooral kokmeeuwen, gierzwaluwen en spreeuwen kunnen buitendend de mieren verschalken.

Na de 'daad' zullen de mannetjes snel terug naar beneden komen en sterven. De vrouwtjes volgen iets later. Zij bijten hun vleugels af en gaan op zoek naar nieuwe nestplaatsen. De mieren mikken voor hun bruidsvluchten op drukkend heet weer, wetend dat er nadien vaak een verkwikkend onweer volgt. Een stevige plensbui zal ervoor zorgen dat de anders ontoegankelijke bodem vochtig en poreuzer wordt. Een nieuwe nestgang is dan ook gemakkelijker te graven.

Het tijdstip van de **bruidsvlucht** is soortspecifiek. De bruidsvluchten van de Zwartbruine wegmier zijn dit jaar iets vroeger dan anders, waarschijnlijk dankzij de aanhoudende droogte. Ook het massaal uitvliegen van mieren nesten over een grote oppervlakte heeft te maken met dit warme voorjaar. Er zijn tot nu toe weinig zwoele dagen geweest die gevolgd werden door onweer. De mieren zaten dus te wachten tot de omstandigheden helemaal juist waren. Massale bruidsvluchten van die soort zijn nog te verwachten tot begin september. Ook andere algemene soorten, zoals de **Gele weidemier** *Lasius flavus*, zullen wellicht binnenkort uitvliegen en opnieuw voor een waar spektakel zorgen!

Meer info over mieren is te vinden op: <http://formicidae.be/> en <http://www.antforum.nl/>

Contact: **Jens D'Haeseleer**

Iepenpage na 100 jaar terug in provincie Antwerpen

De **Iepenpage** is niet onze algemeenste vlindersoort, maar zijn verspreiding werd waarschijnlijk in het verleden sterk onderschat. Iepenpages vertoeven het grootste deel van hun tijd namelijk hoog in de boomtoppen. Slechts af en toe komen ze naar beneden om nectar te drinken op bloemen. De meeste vondsten betreffen dus toevallige ontmoetingen. Om de kans op het waarnemen van Iepenpages te verhogen moet je gericht met de verrekijker **boomtoppen afspeuren** in de buurt van houtkanten of bosranden met Iep. Deze methode werd uitgebreid toegepast tijdens een onderzoek dat Natuurpunt Studie i.s.m. de Vlinderwerkgroep uitvoert voor de Provincie Vlaams-Brabant. En met resultaat: de vlinder werd in verschillende kilometerhokken aangetroffen waar de soort nooit eerder werd gezien.

Het enthousiasme van de medewerker die naar de Iepenpages op zoek ging, was zo groot dat hij ook op verlofdagen op pad ging. Hij was benieuwd om te weten hoe noordelijk de soort voorkomt. Daarom stapte hij van de trein in Muizen bij Mechelen, in een op het eerste zicht geschikte spoorwegberm. En met succes! Reeds tijdens het eerste bezoek werd **een exemplaar gevonden**. De laatste waarnemingen van de Iepenpage in de provincie Antwerpen dateerden uit Kalmthout in 1870 en 1910. Waarschijnlijk is de soort in de omgeving steeds wel aanwezig geweest, maar is deze al die tijd onopgemerkt gebleven.

(foto Iepenpage - Ilf Jacobs)

Wil je deze nieuwsbrief niet meer ontvangen ? Klik dan **hier**.
Heb je opmerkingen of vragen? Mail dan naar **ongewervelden@natuurpunt.be**.